

«Sjøwall»-dommen og de kulturhistoriske museene

KRONIKK

ASLAK RUNDE

Advokat og partner
i advokatfirmaet
Thallaug ANS

For god ordens skyld
hører det med at
kronikkforfatteren
prosederte saken for
Norsk Folkemuseum

De kulturhistoriske museene bør heretter relativt trygt kunne publisere eldre bestillingsfotografier så lenge formålet er å vise nettopp kulturhistorie.

Oslo tingrett avsa 1. februar 2016 dom i erstatningsaken som fotograf Sjøwalls arvinger hadde anlagt mot Norsk Folkemuseum. Retten frifant Folkemuseet, og dommen er nå rettskraftig.

Sjøwall mente museet hadde krenket fotografens opphavsrett ved å publisere fotografier på DigitaltMuseum av dronning Maud og komponist Christian Sinding m.fl. Det var ikke innhentet samtykke fra fotograf Sjøwall, og Folkemuseet hadde ingen rammeavtale med BONO.

FORLENGET VERNETID OG BESTILLERRETEN

Alle sakens fotografier var portretter fra Folkemuseets egen samling som i hovedsak var kommet til museet fra bestiller. Maudfotografiene var mottatt fra presseavdelingen ved den norske ambassaden i London, via Hærmuseet. Materialet besto av positivkopier, prøvebilder og noen originaler. Portrettene hadde vært i det fri i nærmere 40 år da åndsverkloven i 1995 forlenget vernetiden for fotografier med verkshøyde og Folkemuseet kunne derfor utvilsomt ha lagt bildene ut på internett frem til 1995. Da saken ble anlagt, gjenslo det bare noen måneder av vernetiden for fotografiene igjen ville falle i det fri, uansett om de var åndsverk eller ikke.

Retten frifant Folkemuseet under henvisning til at samtlige fotografier var bestilte portretter, innkjøpt med sikte på publisering og massespredning. Publisering på DigitaltMuseum var i bestillers interesse, og siden Folkemuseet hadde fått fotografiene fra bestiller, var det ikke nødvendig med samtykke. Avgjørende var det sterke vern fotogra-

OMSTRITT: PORRETTSERIEN av dronning Maud arvinger hadde anlagt mot Norsk Folkemuseum.

filoven av 1909 gav bestiller. Bestillerretten, som hadde lovretter tilbake til 1877, slo fast at det var bestiller som bestemte med mindre annet var klart avtalt. At Stortinget i 1995 hadde gitt opphavsrett til fotografiske verk med tilbakevirkende kraft, medførte ikke at det ble satt strek over tidligere bestillinger. Det var også uten betydning at fotografiene var stemplet med Sjøwalls

fotografert av Gunnar Th. Sjøwall (1929) danner grunnlaget for erstatningsaken som fotografens Foto: Norsk Folkemuseum.

navn og enerett, siden slik stempeling den gang skjedde rutinemessig.

VERKSHØYDEKRAVET IKKE BEHANDLET

Dommen ble ikke anket av Sjøwall og er nå rettskraftig. Det er i ettertid grunn til å ta inn over seg ikke bare resultatet, men også de hensyn som kan begrunne digital publisering fra

DRONNING MAUD.

Dronning
MAUD

4 maj.

egen samling. Bare av portrettfotografier har de kulturhistoriske museene hundretusenvis av eksemplarer. Et betydelig antall av disse er bestillingssportretter. Museene vil derfor i lang tid fremover måtte forholde seg til bestillerretten selv om den ble opphevet i 1995.

Et spørsmål som retten ikke behandlet, og som det var knyttet stor spen-

ning til, var verkshøydekravet for fotografier. I tråd med utviklingen i EU og toneangivende norsk litteratur skal det ikke mye til for at et profesjonelt fotografi løfter seg fra bilde til verk. Det er imidlertid ikke gitt at mer tidstypiske atelierportretter er åndsverk, eller at publisering av en dårlig positivkopi er en krenkelse av verket. Dette gjelder særlig når det originale ligger i mørkeromsarbeidet eller «finishen», siden dette ofte ikke vil fremgå ved publisering. Flere av fotografiene i «Sjøwall»-saken kan ha vært åndsverk, men de eksemplarer som ble fremvist i retten hadde ikke en slik kvalitet at dette uten videre kunne avgjøres.

ULØSTE PROBLEMSTILLINGER

En annen problemstilling er om ikke-kommersiell publisering av kulturhistoriske fotografier i det hele tatt er rettsstridig. Det er noe grunnleggende urimelig i at de kulturhistoriske museene må betale «kunsterverdler» for sitt samfunnsoppdrag. Behovet for friholdelse er betydelig, og det kan spørres om det for digital formidling bør gjøres et unntak for rettsstrid eller trekkes analogier til låneordene i åndsverkloven. Disse spørsmålene vil få fornyet lys med ny åndsverklov.

Retten hadde ingen foranledning til å gå inn på disse spørsmålene i «Sjøwall»-saken. Det var tilstrekkelig å konstatere at publisering i digitale kataloger var i bestillers interesse. I tråd med dette bør de kulturhistoriske museene heretter relativt trygt kunne publisere eldre bestillingsfotografier så lenge formålet er å vise nettopp kulturhistorie. I prinsippet gjelder dette for fotografier som er bestilt helt frem til 1995. For fotografier av nyere årgang vil imidlertid fotografens rettigheter gjerne være uttrykkelig avtaleregulert. Det kan derfor være grunn til å etterprøve nærmere hvilke rettigheter fotografen har forbeholdt seg selv om fotografiene var bestilt før 1995. Her som ellers, vil det måtte gjøres en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle.